

Heeft het Fries toekomst?

Regionale talen in Europa vragen om goed taalbeleid op school

De plaats van het Fries in Nederland begint steeds meer te lijken op die van het Nederlands in Europa, omdat ook het Nederlands wordt bedreigd door andere talen. Net als het Fries heeft het Nederlands in deze tijd van globalisering en tendens tot 'English only' steun nodig om als zelfstandige taal te overleven. De toekomstperspectieven voor taalverscheidenheid zijn dramatisch. Volgens de bekende taalwetenschapper David Crystal, zal 50 procent van de 6.000 talen die op de aardbol gesproken worden over 100 jaar uitgestorven zijn, oftewel iedere twee weken verdwijnt er met de dood van de laatste sprekers minstens één taal. Om deze ontwikkeling tegen te gaan, zal er dus wel taalbeleid gevoerd moeten worden.

Aly van der Schaaf

Fryske Akademy, Mercator Education

Taal is wezenlijk voor het ontwikkelen van de identiteit van een kind. Het is belangrijk kinderen middelen aan te reiken om hun identiteit te vormen in hun eigen lokale wereld en adequaat te functioneren in een globaliserende en multiculturele samenleving. Het gaat hierbij niet alleen om taal, maar ook om emotionele, culturele en sociale vorming.

Zowel het gezin als de school spelen een centrale rol bij het doorgeven van de taal van generatie op generatie en dus bij de levensvatbaarheid van een taal. Als een taal bedreigd wordt en door steeds minder ouders doorgegeven wordt, is onderwijs dan ook de inzet voor belangrijke strategieën tot taalbehoud. Bovendien, als een taal niet of nauwelijks wordt onderwezen, mist het kind niet alleen de officiële vorming in die taal, maar leert het ook dat zijn taal niet de moeite waard is om het goed te leren en te gebruiken.

Het Fries in Friesland

De uitgangspositie voor Fries onderwijs is relatief gunstig. Alle Friezen spreken Nederlands, bijna alle inwoners van Fryslân verstaan Fries (94%), 74 procent kan Fries spreken en 65 procent kan Fries lezen. Alle leerlingen in het primair onderwijs en in de basisvorming komen in aanraking met het Fries. Iedereen kan met gemak de radio- en tv-uitzendingen van Omrop Fryslân volgen of genieten van het Friese toneel en Friese muziek. Het is dus geen taal van de minderheid. Toch kan maar 17 procent van de Friese bevolking Fries schrijven.

Friese scholieren SMS-en 'Ik ben op jou' in plaats van 'Ik hâld fan dy'. Als het wat wordt met die liefde, heeft dit consequenties voor de taaloverdracht op de volgende generatie. Er is dus een kink in de communicatiekabel van Friestaligen. Directe oorzaak hiervan ligt bij het onderwijs, of beter gezegd bij het gebrek aan Fries onderwijs.

De positie van Fries op de basisschool als vak is vaak marginaal: meestal slechts één uur per week. Dit komt niet in de laatste plaats door de lage status van het Fries in de samenleving. Daartegenover wordt Fries als informele taal veel gebruikt op school. Er is in de praktijk dus wel behoefte aan Fries om de interactie tussen leraar en leerling te optimaliseren. In de basisvorming krijgen alle leerlingen een uur Fries per week (soms één jaar, soms twee jaar). Incidenteel wordt Fries gebruikt als voertaal bij andere vakken. Daarna kan Fries gekozen worden als examenvak in de tweede fase van havo en vwo en straks ook in het vmbo. Dit komt de leerling goed van pas voor zijn culturele en maatschappelijke oriëntatie in tweetalig Fryslân. Met de komst van het studiehuis kiezen meer leerlingen voor Fries als (deel-) examenvak.

Catalaans, Welsh, Bretons, Fries

Het Fries in Nederland is niet uniek. In de 15 lidstaten van de EU worden naast de staatstalen nog eens 45 regionale of minderheidstalen gesproken door 40 miljoen mensen. Eén op de tien Europeanen spreekt naast de officiële staatstaal een andere taal en is dus in ieder

geval tweetalig. In het Verenigd Koninkrijk spreken enkele honderdduizenden mensen naast het Engels, ook Welsh, Schots-Gaelic, Cornish, Ulster-Scots of Iers. In Frankrijk gaat het om Fransen die ook Bretons, Baskisch, Occitaans of Elzassisch spreken. In Spanje bestaan er naast het Spaans en het iedereen welbekende Catalaans, Baskisch en Galicisch, ook andere kleinere talen. En op Italiaanse bodem worden wel 12 andere talen gesproken. Voor al deze talen geldt dat het onderwijs een cruciale factor is in het taalbehoud. De overdracht van de moedertaal moet gesteund worden door de school, waar met name het schrijven en de reflectie op de taal en de waarde van het taalgebruik aan de orde komen.

Onderzoeken in de genoemde en andere taalgemeenschappen in Europa laten zien dat tweetaligheid niet ten koste gaat van de vaardigheid en kennis in de meerderheidstaal en dat tweetaligheid juist positieve effecten heeft voor de cognitieve ontwikkeling van kin-

deren. Bovendien, als een vaardigheid al geleerd is in één taal, is het makkelijker te leren in een andere taal. Zo laat het onderwijs in Wales, Ierland en Baskenland zien, dat leerlingen die gealfabetiseerd zijn in het Welsh/Iers of Baskisch gemakkelijker de andere taal leren lezen. Tweetaligheid is dus in verschillende opzichten verrijkend. Aangezien het hier om algemene principes ten aanzien van taalverwerving gaat die gelden in heel verschillende sociaal culturele contexten, kunnen we veronderstellen dat dit ook voor het Fries opgaat.

Fries onderwijs in Friesland helpt dus niet alleen de taal in stand te houden, maar is ook noodzakelijk voor de emotionele, cognitieve en taalkundige ontwikkeling van haar kinderen. Het is te hopen dat alle betrokkenen die hun bijdrage kunnen leveren aan een succesvol tweetalig onderwijs op de Friese scholen dit ook in gaan zien voordat het echt te laat is. ■